

ב. כתב הרשב"א (חולין מד): במה דברים אמורים, כאשר יש קולא וחומרא לכל אחת מהדעות, אבל כשאחד מהם לקולא ואחד לחומרא – בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים אחר המיקל.

ומשמע מדבריו שאם לכל אחד יש חומרא וקולא, אין להחמיר כשניהם אף בדאורייתא ולא להקל כשניהם אף בדרבנן אלא יש לתפוס שיטה אחת. אך יש מהראשונים שנקטו בדרבנן שאפשר להקל כשניהם אף במקום שהדברים סותרים זה לזה – שהקלו חכמים בדבר משום טירחה וכד' (עתוס' ורא"ש ריש ברכות לענין מחלוקת ר"י וחכמים בזמן תפילת מנחה וערבית) והם הקלו אפילו ביום אחד, אעפ"י שלכאורה ממה נפשך לא יצא ידי אחד – התירו משום טורח ציבור (ע' פנ"י שם. וכן יש לשמוע מהרמ"א תצג, ג לענין תספורת בימי הספירה שאסור בכי האי גוונא להקל בתרתי דסתרי, גם בדרבנן. ובע"כ כאן היא קולא מיוחדת). ויש סוברים שאין להקל אלא ביום אחד (ע' ברא"ה ומאירי שם כו; ובמונבא בב"י רלג). ודעת הרשב"א והרא"ש בשם גאון שאין להקל כקולת שניהם אף לא ביום אחד [וזה מתאים לשיטת הרשב"א בחולין הנ"ל]. וע' ר"ן פסחים קח שלכך אין להקל במחלוקת החכמים אודות הסבה בד' כוסות, שא"כ תיעקר התקנה לגמרי. ומשמע שבלא"ה היה יכול להקל אף במקום דסתרי אהדדי. אך יתכן לחלק בין מצוה לאיסור – ע' שעה"מ מקואות כלל ד. וע' בבאור הענין בקה"י ברכות א].

מבואר בגמרא שאף על פי שאין להחמיר לכאן ולכאן, כאשר יש ספק מה דעת החכם שהלכה כמותו במחלוקתו עם אחרים, יש להחמיר מפני הספק ואינו בכלל 'הכסיל בחשך הולך'. וכדרך שנהג רבי עקיבא שני עישורים באתרוג שליטתו באחד בשבט, כי נסתפק לו האם לבית הלל ראש השנה הוא באחד בשבט או בט"ו בו.

כיוצא בזה, כאשר יש ספק אחר בהלכה, כגון אם דיוק הרישא עיקר או דיוק הסיפא – יש להחמיר לכל צד בנידון דאורייתא (ע' בשו"ת הרא"ש כ, טז; שו"ת המיוחסות לריב"ש לד). ומותר להחמיר אף בדרבנן (ע' מג"א תצג סק"ו וח"י שם, לענין הימנעות מתספורת בימי הספירה). וגם במחלוקת החכמים, י"א שלא אמרו שצריך לתפוס כאחד מהם אלא לענין פסיקת הלכה והכרעתה, שאין להכריע לחומרא או לקולא כשהדברים סותרים, אבל אם אין בידו להכריע, נוהג לחומרא כשתי הדעות מחמת הספק (עפ"י דברי נחמיה ריש אה"ע. וכ"כ בחדושי הר"ן שאם אין ידוע כמי הלכה, יש להחמיר בדאורייתא, ורק כשהלכה כאחד מהם אמרו שאין להחמיר כשניהם. וכ"מ לכאורה במג"א הנ"ל. וכיו"ב כתב בשו"ת אור לציון ח"א או"ח ז, ב – שסתם אדם שאין בידו להכריע, עליו לנהוג כחומרת שני הצדדים בשל תורה. וע' בריטב"א כאן שמ"מ נקרא 'הכסיל בחושך הולך' מפני שהיה לו ללמוד ולא למד, הגם שכל עוד אינו יודע עליו להחמיר כחומרת שניהם).

ויש מי שצדד שמא דוקא כששני החולקים הם מרבתי, אמרו שיש לו לנקוט כאחד מהם, אבל בלאו הכי יש להחמיר בשל תורה (עפ"י חזו"א יו"ד קג. ויתכן אפילו כשאינם רבותיו, אם בא לשאול ופסקו לו על חתיכה מסוימת – עריטב"א ע"ז ז וחזו"א שם).

דפים ז – ח

יא. כיצד הכשרו של מבוי המפולש באופנים דלהלן?

- א. מפולש בצד אחד לרשות הרבים ובצדו השני לבקעה, או בשני צדיו מפולש לבקעה.
- ב. רשות הרבים מצדו אחד ורחבה או חצר בצדו השני.

א. לא נחלקו התנאים דלעיל על תקנת מבואות המפולשים אלא כשמשני צדיהם פתוחים לרשות הרבים, אבל רשות הרבים מכאן ובקעה (= 'כרמלית') מכאן, או בקעה מכאן ומכאן – לדברי הכל עושים לו צורת הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן (רב יהודה אמר רב).

נפרץ לקרפף יותר מבית סאתים, דינו כנפרץ לכרמלית (עפ"י רא"ש ותוס' כאן; רש"י כד: ד"ה לשביל. ע' אבנ"ז שא, כ. וע' גם בשו"ת הריב"ש תה אודות עיר שהיא כרמלית ויש בה פרצות, ונראה מהאמור שם שמהתורה היא רה"י ואעפ"כ השוה זאת לנפרץ לכרמלית).

ב. רשות הרבים מכאן ורחבה (- כמין חצר שאחורי הבתים) מכאן; זה היה מעשה בכפר רועים והורה רב יהודה שאין צריך כלום בצד הפתוח לרחבה, אלא דינו כמבוי סתום שהכשרו בלחי וקורה בלבד. ומבואר בגמרא שאעפ"י שהרחבה פרוצה לרשות הרבים (בפירצה פחות מעשר, שנידונית משום 'פתח'), דינו כמבוי סתום ולא כמפולש לרה"ר.

אמר רב יוסף: לא שנו אלא שכלה המבוי לאמצע רחבה, אבל כלה לצידה אסור לפי שנראית כהמשך המבוי. ואפילו כשכלה לאמצע אמר רבה: אין מותר אלא כשאין הפתחים מכוונים זה כנגד זה, אבל זה כנגד זה אסור. וברחבה של יחיד אסור רב משרשיא בכל אופן, שמא יבנה בתים בצד ובכך ישוה כותלי אורך הרחבה עם כותלי המבוי ונמצא המבוי כלה לצד הרחבה.

לפירוש ר"ח, רב יוסף חולק על רבה ולדבריו מותר אפילו הפתחים מכוונים זה כנגד זה. וכן נקט הרשב"א לעיקר ופסק כרב יוסף, וכן הביא מהראב"ד. ואילו הרמב"ם (יו, 1) פסק שאם הפתחים מכוונים אסור, וכ"מ ברי"ף. וכן הריטב"א והר"ן כתבו שמסתבר שאין רב יוסף חולק על רבה.

נפרץ המבוי במלואו לחצר, והרי מצדו האחד רה"ר ומצדו האחר חצר; אם עירבו בני החצר עם בני המבוי – מותר לטלטל במבוי על ידי לחי או קורה כדין מבוי סתום, ואעפ"י שיש בחצר פירצה לרה"ר כנגד המבוי, שאין זה נחשב פילוש [כנ"ל, שכלה לאמצע ואין הפתחים מכוונים ובשל רבים]. ואם לא עירבו – אסור לטלטל במבוי [אבל מותר בחצר, ואעפ"י שהרבים בוקעים לתוכה]. כך חילק רב ששת בדעת רב. וטעמו שאותם גיפופי הכותל הנראים מחוץ למבוי ואינם נראים במבוי (שהרי נפרץ במלואו לחצר) אינם נידונים משום 'לחי' להתיר הטלטול במבוי, הלכך בני החצר אוסרים על בני המבוי [משא"כ ברחבה הנ"ל שאין בה דיורים, כפרש"י].

א. אם לא נפרץ המבוי במלואו לחצר, אפילו לא עירבו בני החצר עם בני המבוי מותר לטלטל במבוי. וכל זה אמור כשאין בני החצר רגילים עם בני המבוי [שכן משמעות לשון 'נפרץ'], אבל אם רגילים – צריכים לערב עמהם בכל אופן (רש"י ותוס' וש"ר).

ב. הרי"ף והרמב"ם (שבת יז, יח) כתבו לאסור המבוי משום שנידון כמפולש לרשות הרבים. ומשמע אפילו עירבו עם בני החצר (וכ"כ רבנו יהונתן. והרשב"א תמה על הרי"ף).

והרז"ה כתב לאסור רק כאשר עירבו, שאז החצר והמבוי נעשו דבר אחד והריהו כמפולש לרה"ר, אבל לא עירבו גם המבוי מותר בטלטול. ובראב"ד (שבת יז, 1) מבואר שאם עירבו מותר לטלטל במבוי אפילו הוא פתוח לחצר בצידה, מפני שמחיצות החצר מועילות גם למבוי, ואם לא עירבו הריהו כמפולש ואסור.

והרא"ש פסק (כפרש"י) שאין לאסור המבוי משום הפילוש לרה"ר מפני שהוא כלה באמצע החצר, וגם הלכה שנראה מבחוץ ואינו נראה מבפנים נידון משום לחי (כדלהלן ט-י) – הלכך אין המבוי אסור בטלטול אלא אם כולו נכנסים לתוך החצר. וכן נקטו התוס' (כה: ד"ה וכי) שאפילו לא עירבו מותר המבוי בטלטול כדין מבוי סתום.

- ג. באופנים שהמבוי הפרוץ לחצר שפוצה לרה"ר נחשב מפולש לרה"ר, כגון זה כנגד זה – נחלקו הראשונים האם מועיל לו לחי להפקיע פילושו (עפ"י רשב"א, ריטב"א, ר"ן ועוד) אם לאו (עפ"י תוס'; או"ז קיא).
- ד. נחלקו הראשונים בדין החצר שפוצה מכוונת כנגד המבוי המפולש לרה"ר, האם מתירים לטלטל בתוכה אפילו לדעות האוסרות את המבוי באופן זה (כן דעת הרשב"א בעבוה"ק והר"ן בחדושי ומהרש"ל, וכ"ג מהרמב"ם ומהתוס'), אם לאו (עפ"י ריא"ז; מהרש"א בדעת רש"י. וע' קרן אורה).
- ונחלקו האחרונים בחצר הפתוחה לרה"ר או לכרמלית מכאן ומכאן בפירצות המכוונות זו כנגד זו, האם מותרת בטלטול בלא צורת הפתח אם לאו (ע' ט"ז ומג"א או"ח ח ססה ואבן העזר שם. ובשו"ת אבני נור (רסב רפח) נקט לעיקר כט"ז ומג"א להתיר [וכ"כ להוכיח מהתוס' בספר אור שמח]. וע"ש בנידון חצר שארכה יותר על רחבה).

דף ח

יב. מה דינם של המבואות דלהלן?

- א. מבוי שצדו אחד כלה לים וצדו אחד כלה לאשפה הגבוהה עשרה.
- ב. מבוי העשוי כנדל.
- ג. מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר.
- א. מעשה במבוי שצדו האחד כלה לים וצדו אחר כלה לאשפה (וראשו אחד סתום וראשו אחר פתוח לרשות הרבים, מתוקן בלחי וקורה), ובא לפני רבי ולא הורה בו לא איסור ולא התר; איסור לא – שהרי יש לו מחיצות (שהים עמוק עשרה בשפתו במדרון תלול, וכן האשפה גבוהה עשרה). התר לא – שמא תינטל אשפה [ופירשו באשפה של יחיד, אבל של רבים אינה עשויה ליפנות] ויעלה הים שרטון. ובדעת חכמים נחלקו הלשונות האם אסרו או התירו. ורב נחמן פסק לאיסור.
- א. מדובר שהבתים סמוכים ממש לים, אבל אם מרוחקים קצת, אותו שטח שביניהם צריך תיקון כדין פירצה היתרה מעשר אמות (מג"א סג סקל"א עפ"י התוס').
- ב. גם באופן שיש שלש מחיצות למבוי אלא שפרוץ במקצת מחיצותיו [ביותר מעשר אמות] לים ולאשפה, חוששים שמא תיפנה האשפה ויעלה הים שרטון ונמצא מפורץ בלא תיקון [ואעפ"י שמהתורה הריהו רשות היחיד משום שהעומד מרובה על הפרוץ בשלש צדדים. ע' באה"ל סב, ט; חזו"א קו, ה]. כן משמע מהמבואר בתשובת הריב"ש (תה) שפירש כך את המדובר בסוגיא.
- ג. הרמב"ם (שבת יז, ה) פסק שאין חוששים שמא יעלה הים שרטון [גרס כגרסת ר"ח שלדברי מרימר אין חוששים. וחכמים האוסרים – באשפה של יחיד אסרו, ולא בים. מגיד משנה]. ומהר"ם פסק כרב נחמן שחכמים אוסרים (מובא בהג"א). וכן פסק הרשב"א ועוד.
- ד. מרש"י ורא"ש והטור משמע שמועיל תיקון צורת הפתח או לחי וקורה במקום הפרוץ לים. ומדברי המ"מ נראה שסובר שצריך מחיצות גמורות, כי חוששים שמא יסוג הים ויטלטלו מהמבוי למקום שהיה הים שם בתחילה (עפ"י מג"א סג סקל"א).
- ה. משמע מרש"י שדוקא בים חוששים שמא יעלה שרטון אבל לא בנהר (עפ"י רשב"א להלן כד; שו"ת הריב"ש תה; מג"א סג סקל"א ומשנ"ב שם ס"ק קכא. ועריטב"א להלן יב: גבי לשון ים שאינה קבועה, שאין שכיה שיעלה שרטון ולא חוששים. והתוס' כד: נראים כמסתפקים בדבר, ומ"מ כשאין רוחב הנהר יותר מעשר אין חוששים. ע"ש ובמהרש"א. וע"ש בריטב"א). ואולם בנהרות הרגילים להתייבש בקיץ יש לאסור, שמא יטלטלו לאותו מקום שייבש (עפ"י מג"א סג סקל"א).

נקרשו המים – בטלה המחיצה ואסור לטלטל (מג"א שם).

ב. מבוי העשוי כנדל (= מבוי ראשי הפתוח לרשות הרבים בצדו אחד, ומבואות קטנים יוצאים ממנו לכאן ולכאן, זה שלא כנגד זה (ר"ת ועוד). ויש מפרשים אפילו זה כנגד זה. עפ"י רשב"ם); אמר אביי: עושה צורת הפתח לגדול, והשאר מותרים בלחי וקורה. ורבא שאלו הלא לשמואל מבוי עקום דינו כסתום ואין צריך צורת הפתח, ולרב דינו כמפולש וצריך תיקון בכל העקמומיות – אלא עושה צורת הפתח לכולם מצדם האחד (רש"י: בעקמומיות), ובצד האחר (הפונה לרה"ר. רש"י) לחי וקורה, כרב.

א. לשיטת הראשונים (ע' לעיל ו) שמבוי עקום אין צריך תיקון בעקמומיותו, צריך לפרש 'צד אחד' היינו פתחי המבואות הקטנים הפונים לרה"ר. ו'צד אחר' – פתח המבוי הגדול היוצא לרה"ר. ויש מפרשים (ע"ש"א ור"ן) 'צד אחד' – בכל המבואות הקטנים שבצד אחד עושה צורת הפתח [וכן עושה לפתח המבוי הראשי], ובכל המבואות שבצד האחר עושה לחי או קורה. לדעה זו אין לחוש למבואות בצורת ח' שאין בהן צורת הפתח – שהואיל ומבוי כזה אינו מקצר הדרך, אפילו לרב אינו טעון צוה"פ].

ב. היה המבוי הגדול פתוח לרה"ר בשני צדיו; צריך לעשות צורת הפתח מצד זה ולחי או קורה מצד זה, ובקטנים – לשמואל צריך לעשות לחי או קורה בצד הפתוח לרה"ר, ולרב צריך לעשות צורת הפתח [ובעקמומיות – מחלוקת הראשונים].

ג. מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר; אם עודף הארוך פחות מארבע אמות – מניח את הקורה באלכסון ומשתמש בכל השטח שעד הקורה. (רש"י ותוס'). ארבע אמות – אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר (ביושר). כן אמר רב כהנא בר תחליפא בשם רב כהנא בר מניומי בשם רב כהנא בר מלכיו (וללשן אחת, בשם רב כהנא רבה / רביה דרב). ופירש רבא טעמם, שקורה מועילה משום 'מחיצה' וגם באלכסון היא מחיצה. ואולם אם יש באלכסון יותר מעשר אמות – אינו מניח אלא כנגד הקצר (רב כהנא).

כאשר הארוך נמשך פחות מארבע אמות ויש באלכסון יותר מעשר, יכול להניח הקורה לפניו מקצה הכותל הארוך בענין שלא יהא האלכסון יותר מעשר, ואין צריך להניחה ביושר כנגד הקצר דוקא (עפ"י ריטב"א. וע' שפ"א).

ואולם כשיש בארוך ארבע אמות אין להניח הקורה אלא כנגד הקצר ביושר, מפני שכל אותה חלק נידון כמבוי לעצמו ואינו מקום הנחת הקורה כלל (שפת אמת).

ורבא אמר: אחד זה ואחד זה אינו מניח את הקורה אלא כנגד הקצר, שקורה משום היכר ובאלכסון אין היכר.

א. הלכה כרבא (עפ"י רמב"ם יז, כ; רא"ש ורבנו יהונתן; או"ח שסג, ל). ואולם בתוך המבוי יכול ליתן הקורה באלכסון ומותר להשתמש עד מקום הקורה (עפ"י רא"ש; או"ח שסג, ל). ויש אומרים שבתוך המבוי מועיל אפילו אם האלכסון יותר מעשר (כן כתב הט"ו שסג סקב"א לדייק מלשון הטור ושו"ע. וכן דייק בשפת אמת מהגמרא. וכן צדד בקרן אורה).

ומהרי"ף משמע [מכך שהביא הדין שיותר מעשר פסול] שנקט להלכה שלא כרבא (ע' בפסקי הרא"ש ובתשובה כא, ובספר קרן אורה. וכן מצדד באו"ז – מובא בהג"א להלן טו שהלכה כאביי שלחי וקורה משום מחיצה).

ב. היה כותל אחד ארוך מתברו פחות משלשה טפחים, אפשר שמודה רבא שמותר להניח הקורה באלכסון. ובירושלמי משמע שבאופן זה מותר אפילו אם האלכסון יותר מעשר, אך יתכן שתלמוד שלנו חולק על כך (עפ"י קרן אורה).